P 11741

BESZÉD,

MELYET

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNY-EGYETEM TANÁCSÁNAK 1929. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 17-ÉN

TARTOTT

BEIKTATÓ S A TANÉVET MEGNYITÓ ÜNNEPÉLYES NYILVÁNOS ÜLÉSÉN

MONDOTT

Dr. DOLESCHALL ALFRÉD

EGYETEMI NY. R. TANÁR, A KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUD.-EGYETEM RECTOR MAGNIFICUSA.

BUDAPEST,
KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA
1929.

BESZÉD,

MELYET

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNY-EGYETEM TANÁCSÁNAK 1929. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 17-ÉN

TARTOTT

BEIKTATÓ S A TANÉVET MEGNYITÓ ÜNNEPÉLYES NYILVÁNOS ÜLÉSÉN

MONDOTT

Dr. DOLESCHALL ALFRÉD

EGYETEMI NY. R. TANÁR, A KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUD.-EGYETEM RECTOR MAGNIFICUSA.

BUDAPEST,
KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA
1929.

EGYETEMI KÖNYVTÁR BUDAPEST

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, VIII., Múzeum-körút 6.
(Dr. Czakó Elemér.)

Büntetőjog a nemzetközi jogban.

A nemzetközi büntető bíráskodás kérdéséhez.

I.

Ámbár a büntetőjog és a nemzetközi jog eredetük és lényegük szerint egymástól idegen joganyagot képviselnek, más-más államcélokat szolgálnak, a kettőnek kapcsolata és egymásba fűződése éppenséggel nem új keletű.

Nemzetközi szokásjog, majd tételes Egyezmények már a mai nap előszeretettel réginek nevezett nemzetközi jog világában bizonyos közvetetlenül nemzetközileg tiltottaknak nyilvánított cselekményeket büntetőjogi minősítés alá fogadtak. Miáltal a vitathatlanul minden egyes állam kizárólagos törvényhozási birodalmába tartozó büntetőjog nem is egy vonatkozásban nemzetközi jogi kezelésbe vétetett. Elég reá utalni a tengeri rablásnak, a vele már az 1841 december 20-iki londoni Egyezményben azonosított rabszolgakereskedésnek, majd a fehérkereskedelemnek és a tengeralatti kábelek megrongálásának nemzetközi consensusból kezdeményezett büntetőjogi kezeltetésére, háború idején az állami felhatalmazás nélkül való, avagy egyébként irreguláris kalózkodásnak ugyancsak a tengeri rablással nemzetközi jogon történt büntetőjogi egyenértékelésére. Legújabban pedig a tengeralattjáró hajók harci modora tekintetében a szövetséges és társult főhatalmak között

1922 február 6-án Washingtonban létesült Egyezmény[1a] nyomán a tengeralattjárók szabálytalan támadását is készülnek büntetőjogilag minősíteni.

Ilyképen bizonyos szűk határok között valósággal úgynevezhető nemzetközi kriminalitásnak contourjai bontakoznak ki. Melynek az a jellemző vonása, hogy magának a bűncselekmény tényálladékának construálása, sőt itt-ott még az alkalmazandó büntetés és a bűnvádi eljárás kereteinek meghatározása is közvetetlenül nemzetközi jogon történt. Aminek példája, hogy a tengeralatti kábelek védelméről létesült 1884. évi Egyezmény, amikor az egyes államokra bízta ugyan a részletes büntetőrendelkezéseknek megszervezését, mégis saját tekintélyén határozta meg az alkalmazandó büntetések nemét és a bűncselekményeknek hivatalból üldözendőségét. Vagy a fehérkereskedelem elnyomása végett 1910-ben létesült conventio, amelyik szabatosan írja körül az általa megszerveztetett bűncselekményeknek tényálladékát, melyet utóbb már a Nemzetek Szövetségének patronátusa alatt 1921-ben kötött pótegyezményben ismét nemzetközi jogon kiegészítettek, egyidejűleg elrendelvén, hogy a szóban levő bűncselekményeknek kísérlete és előkészületei is büntetendők. A nyilt tengeren történt hajóösszeütközések alkalmával egy 1910-ből való nemzetközi megállapodásban kötelezővé tett segélynyujtásnak elmulasztását ugyancsak magában az Egyezményben jelentették ki büntetendőnek.

Minden esetben azonban, amikor maga a nemzetközi jog közvetetlenül kriminalizált, ebbeli rendelkezéseinek életbeléptetését és végrehajtását megfelelő törvényhozási intézkedések foganatosításának módján az egyes államokra

[1a] *Karl Strupp*: Documents pour servir à l'histoire du droit des gens, V. k. 633 lap.

bízta, melyek a nemzetközi szokásjog vagy Egyezmény által megszervezett büntetendő tényálladékokat saját autonom jogszabályaikba bevezették s azok ilyképen gyakorlatilag mint egyes állami büntető rendelkezések hatályosulnak. Aminthogy a szóban levő büntető rendelkezéseknek alkalmazásba vétele és tárgyukban a bűnvádi eljárásnak lefolytatása csakúgy *kizárólag* az egyes államok igazságszolgáltatásának lett fenntartva, mint a büntetésnek végrehajtása.

A büntetőjogi minősítés és annak gyakorlati érvényre emelése körül a functióknak ezt a megosztottságát és egymásra visszahatását ad oculos demonstrálják a pornographia megfékezése tárgyában már a Nemzetek Szövetségének aegise alatt 1923 szeptember 12-én létesült Egyezmény és a magyar Corpus Jurisba beiktatásának körülményei. Amikor az Egyezmény messze meghaladva az ugyanazon tárgyban rendelkező 1878: V. törvénycikk 248. §-ának kereteit, a per abusum úgynevezett pornographicus „irodalomnak" az egész vonalon hadat üzent, de éppen úgy az egyes államokra bízta az Egyezményben foglalt büntető rendelkezéseknek a nemzeti jogéletbe bevezetését, amint a bűnvádi felelősségrevonást verbis expressis a szerződő államok kizárólagos hazai bírósági competenciájába utalta. Minekutána pedig ezt az Egyezményt az 1929: VII. törvénycikk alakjában a magyar törvénytárba fogadtuk, ugyanakkor hatályból kellett helyezni a B. T. K. 248. §-át, melynek helyébe az egyezményileg megállapított új rendelkezések léptek és az Egyezmény útmutatása szerint ezt az egész „irodalmat" kiemeltük a különleges sajtójogi felelősségi és eljárási rendszerből.

A legújabb időkig vitán kívül álló közfelfogás volt különösképen, hogy a közvetetlenül nemzetközi

jogilag megszervezett bűncselekmények tekintetében is a büntető bíráskodás csak az egyes államok jurisdictiójának lehet tárgya és tiszte. Holott kezdettől fogva felvetődhetett volna az a gondolat, hogy a közvetetlenül nemzetközi megállapodásból tartalmilag megconstruált bűntettek már csak az egységes joggyakorlatnak biztosítása végett is nemzetközileg egybeállított bíróságok illetékességéhez utaltassanak. A gondolatnak propagálása két leküzdhetetlen akadályba ütközött volna. Az egyes állami souverainitás kizárólagosságának és teljességének dogmája nem ismerhetett el amint államon kívül való törvényhozói, azonképen törvénykezési hatalmat sem. Legkevésbbé az államhatalomnak oly kihegyezetten közjogi jellegű dominiumában, aminő a büntető igazságszolgáltatás. Másfelől kétség sem forgott fenn abban a tekintetben, hogy egyéneknek saját nemzetközi jogalanyiságuk nincs, következésképen nemzetközi bíróság elé állíttatásuk belső ellenmondás.

Nem mintha az egyes állami törvénykezésen kívül álló nemzetközi bíráskodásnak, sőt egy világbíróságnak is eszméje új lenne. Rajongó bölcselők, kezdve az angol William Penn tervezetén (1693), folytatva vagy száz esztendővel utóbb Jeremy Bentham és újból egy századdal később John Stuart Mill propositióin, a nemzetközi bíráskodásnak gondolatát már jóval korábban tárgyalták volt, mielőtt az az 1899. és 1907. évi haagai békeértekezleteken határozott testet öltött és állandó szervezet alakjában az 1920. évi Cour Permanente De Justice Internationale-ban megvalósult. De az intézménynek leglelkesebb elméleti előharcosai is éppen oly kevéssé gondoltak bűnügyekben való nemzetközi bíráskodásra, mint azok a magántársulatok, — mint 1843 óta a The General Peace Convention, 1867 óta a genfi

„Ligue internationale de la Pais et de la Liberté", 1896 óta a newyorki Bar Association — és nemzetközi egyesületek — mint az Institut de droit international, az Union interparlamentaire, az International Law Association vagy az American society of international law — melyek egymással versenyezve egyengették a talajt a nemzetközi bíráskodásnak intézményszerű meghonosítása számára. A világbéke ideologiájában valamennyien a nemzetközi bíráskodásnak állandó és kötelező alapokon kiépítését minden néven nevezendő büntető joghatóság nélkül sürgették az államviszályok békés elintézése érdekében.

Akár államoknak, akár egyéneknek nemzetközi tribunal által *büntetőjogi* felelősségrevonásának gondolata a világháborút megelőző időkben az elméletben éppen oly kevéssé kísértett, amint nyomaival sem a haagai békeértekezletek Egyezményeiben, sem a legújabb Cour Internationale statutumában találkozunk. Amint-hogy az első (1908—1917.) tényleges működésben volt állandó nemzetközi bíróság is, melyet az öt szomszédos középamerikai köztársaság (Costa Rica, Nicaragua, Salvador, Honduras, Guatemala) a közöttük felmerülhető viszályoknak elintézése végett életbe hívott volt, büntető joghatóság hiányában szűkölködött.[1b] Még a nagy békekötéseket megelőzően a nemrég elhúnyt *Dr. Bellot* volt londoni professor, a londoni Grotius társaságban 1916. évben síkra szállott ugyan a hadviselési szabályok megsértése miatt tartozandó büntetőjogi felelősségnek megállapítása végett egy nemzetközi büntető törvényszéknek felállítása érdekében.[2] Az eszme angol hivatalos

[1b] *P. Fauchille—H. Bonfils:* Traité de droit international public. 1926. I. kötet, 3-ik rész, 660—661. lap.

[2] Premier Congrès international de droit pénal. Bruxelles, 1926. Actes du Congrès 1927. Bellot rapportja 368. lap.

részen a versaillesi békeconferentiák alkalmával visszhangra is talált, de amerikai ellenkezés folytán elejtették.[3]

Amint az állami souverainitás nézőpontjából sok más vonatkozásban, úgy a nemzetközi jognak az exclusiv állami büntető joghatósághoz való viszonylatában is végzetes fordulatot képviselnek a világháborút befejező ú. n. békeszerződések. Amikor kísérletet tettek az addig kizárólagosságában nemzetközi jogon is honorált állami büntetőbíráskodásnak áttörésére és egy extranationális büntető jurisdictio gyakorlatba léptetésére. A békedictátumoknak leplezetlen általános jellegéhez híven magától értetődő, hogy csupán csak egyoldalúan, t. i. a háborút vesztett államok nemzetközi és igazságszolgáltatási souverainitásának megalázásával és megtagadásával. Két amerikai államnak ellenzése dacára[4] az új nemzetközi jognak nagyobb dicsőségére megszülettek a versaillesi béke 227—230. articulusai és a volt német császár személyére vonatkozó rendelkezésnek kivételével azoknak Saint Germain-i (173—175. act.) Neuilly-i (118—120. act.), Trianon-i (157—159. act.) és Sèvres-i (226—228. act.) cópiái.

A szövetséges és társult hatalmak hohenzollerni II. Vilmost „a nemzetközi morál és a szerződések szent tekintélyének" legsúlyosabb megsértései miatt nyilvános vád alá helyezték és kiadatása iránt megkeresték a németalföldi kormányt. Egy külön öttagú tribunal volt megalakítandó, melynek szinte eszményileg teljes elfogulatlanságát biztosították volna azzal, hogy tagjai a szövetséges és társult főhatalmak által voltak kinevezendők. A tribunal „a nemzetek között való politika

[3] The International Law Association, Report of the thirty fourth conference at Vienna 1926. 110. lap.

[4] *Bustamente Y. Sirvén — Goulé:* La Cour permanente de justice internationale, 1925. 183. lap.

legmagasabb elveitől inspirált motivumok" alapulvételével ítélkezett volna avégett, hogy „biztosítsa az ünnepélyes kötelmek, a nemzetközi szerződések és a nemzetközi morál tiszteletét", a büntetés megállapítása körül pedig szabad kezet nyert. Az extranationalis büntető bíráskodásnak oly torzalakja, mely annyira megtagadja a büntető igazságszolgáltatás megszervezésének legelemibb alapmotivumait, hogy más helyet, mint a történelem szégyenlapjára valót, nem igényelhet.

Ugyanolyan forradalmi ízűek a békedictátumoknak az extranationalis büntető bíráskodás második jogcímének és alkalmának inaugurálására szolgáló azok a rendelkezései, melyekkel a vesztes államok arra köteleztettek, hogy a háború törvényeibe és szokásaiba ütköző cselekmények elkövetésével a győzők által vádolt honosaikat azok részére kiszolgáltassák avégett, hogy katonai bíróságaik elé állíttassanak.

Tudjuk, hogy nem került sor az extranationalis büntető bíráskodás ezen módjának gyakorlati alkalmazásbavételére. Hollandia, melynek nagy szülöttje, Grotius már háromszáz esztendőkkel ezelőtt az igaztalanul bűnvádilag üldözötteknek kijáró menedékjog igazolására kelt, nem volt hajlandó magára vállalni a volt német császár, mint par excellence politikai menekültnek ellenségei részére kiszolgáltatásának gyalázatát és a győzők kénytelen-kelletlen beérték vele, hogy Németország saját Reichsgericht-je útján vonta felelősségre azokat a honpolgárait, kiknek a háborúban tanusított maguktartásáért perbefogását követelték. A többi állam irányában pedig a békedictátumokban megalapozott hasonló igényüket nem is érvényesítették.

Kétségtelenül ezen échec behatása alatt azóta a „győző" államok tájékáról mind hangosabban előtérbe

lép az a követelés, melynél fogva nemzetközi jellegű és vonatkozású bűncselekmények tekintetében az addig kizárólagos uralmában megingathatlan állami igazságszolgáltatás helyébe nemzetközi büntető bíráskodás lenne megszervezendő. Ezt a követelést pedig erősen alátámasztja két vitathatatlan tény. Hogy a világháború folyamán intra és extra lábbal taposták volt a hadviselésnek 1899 óta túlnyomólag codificált szabályait és annak ellenére, hogy az 1907-ből való IV. haagai Egyezmény kifejezetten megállapítja a hadviselő feleknek felelősségét a fegyveres erejükhöz tartozó személyeknek ezen szabályokba ütköző cselekményeiért, általános tapasztalat szerint ily jogsértő cselekmények az államok autonom igazságszolgáltatásának kerületeiben megtorlatlanul maradtak. Nem lehet tehát ab instantia elutasítani azt a gondolatot, hogy — mit a haagai Egyezmények elmulasztottak — a legális hadviselés szabályainak megsértéseit közös alapokon poenalizálni és ennek gyakorlati hatályosságáról is gondoskodni illik. Amely fölötte kétséges, ha a bűnvádi felelősségrevonás az érdekelt egyes államok kizárólagos dominiumában marasztatik.

Már a Cour permanente de justice internationale statutumának megszerkesztésére a Nemzetek Szövetségének Tanácsa által 1919-ben kiküldött jogászbizottság elnöke, báró Descamps belga szenátor javaslatot tett egy nemzetközi büntetőtörvényszék felállítása iránt „a nemzetközi jog ellen" elkövetett oly bűntetteknek elbírálására, melyeket a Szövetség hozzáutasít.[5] Ugyanazon bizottságnak másik tagja nemzetközi büntetőbíróság elé állítandónak ajánlotta azt az uralkodót is,

[5] Brüsszeli Congressacták (2. sz. jegyzet) 380. és köv. lapon Qu. Saldana rapportja.

ki igazságtalan háborút indított.[6] Viszont a bizottságnak oly kimagasló tagja, aminő a folyó év folyamán elhalálozott lord Phillimore volt, kizárólag a háború codificált szabályainak megsértéseit találta nemzetközileg megszervezendő büntetőbíráskodás alá bocsátandóknak.[7]

A jogászbizottság a négy articulusban megszövegezett Descamps-féle javaslatot, mely minden közelebbi meghatározás nélkül a „contre l'ordre public international et le droit des gens universel" elkövetett bűncselekményeket a büntetés megállapítása körül is fesztelen arbitrárius hatáskörrel készült nemzetközi bíráskodáshoz utasítani, a Szövetségi Tanács figyelmébe ajánlotta. A görögországi delegátus indítványára a Tanács úgy találta, hogy a nemzetközi büntetőbíróság életbehívásának kérdésében minden állásfoglalástól tartózkodnia illik, mielőtt ugyanazon kérdés tekintetében a nemzetközi egyesületek nyilatkoztak volna. A Nemzetek Szövetségének Közgyűlése pedig 1920 december 18-iki ülésében az előadónak azon előterjesztése alapján, mely szerint a probléma „est très prématuré à l'heure actuelle", a kérdés fölött napirendre tért. Főképen azért, mert egy nemzetközi büntető bíráskodás meghonosítását meg kell előznie az államok megegyezéséből egy nemzetközi büntetőtörvénykönyv megalkotásának a nemzetközi bíráskodást igénylő bűncselekményekről és azoknak büntetéseiről.[8]

A Nemzetek Szövetségének ezen logikus állásfoglalásával egyelőre elbukott az a kísérlet, mellyel az eddig kizárólagosságában hatályosuló egyes állami bün-

[6] Revue internationale de droit pénal 1924. évfolyamában Donnedieu de Vabres tanulmánya 185. lap.

[7] *Bustamente Y. Sirvén* id. m. 185. lap.

[8] *M. A. Calojanni:* Revue international de droit pénal. 1926. évi folyamában, 481—482. lap.

tető joghatóságot meghatározatlan terjedelemben egy merőben arbitrárius nemzetközi bíráskodással kívánták helyettesíteni, amelynek köre a Conseil és az Assemblée fesztelen elhatározásán, alakulata és megnyilatkozásának módja pedig a megszervezendő bíróság kötetlen belátása alapján formálódott volna.

A nemzetközi büntető bíráskodásnak eszméje azonban nem vesztett actualitásából, sőt csakhamar mind erőteljesebb követeléssé érlelődött a szakirodalomban és a nemzetközi egyesületekben egyaránt. Mégis anélkül, hogy mindezideig akárcsak a főbb ütköző pontokon is, kiváltképen pedig a nemzetközi bíróságot megillető hatáskör vonatkozásában, kiforrott megállapodottságot lehetne constatálni. Majd államoknak, majd egyéneknek vagy mindkettőknek nemzetközi büntetőjogi felelősségét állítják előtérbe, míg mások a nemzetközi büntető bíráskodásnak főrendeltetését az államok között a bűnügyi illetékesség kérdésében felmerült hatásköri összeütközések kiegyenlítésében észlelik. Az 1920. évi jogászbizottsági ötlettel szemben csak az iránt nincs ma már kétség, hogy egy nemzetközi büntető bíráskodás életbe hívásának conditio sine qua non-ja annak a kriminalitásnak meghatározása, melyre az a bíráskodás kiterjedne. Azaz nemzetközi egyezmény útján nemcsak a szóban levő bíróság szervezetének és eljárási pragmatikájának megállapítása, hanem szabatos megjelölése és tényálladékukban való meghatározása a nemzetközi elbírálást igénylő egyes büntetendő cselekményeknek, valamint az alkalmazható büntetéseknek.

A szövetségi Conseil várakozásának megfelelve, a kérdés elsőízben az *International Law Association* 1922. évi Buenos-Airesi conferentiáján került napirendre,[9]

[9] Ld. 3. sz. jegyzetben idézett Report 107. és 110. lap.

amelyen Dr. Bellot már 1916-ban nyilvánított álláspontjának következetességében concret javaslatot tett egy nemzetközi büntetőtörvényszéknek felállítása tárgyában. Hatáskörét béke és háború idejében egyaránt akár egyének, akár államok által elkövetett bizonyos qualitásu, úgy katonai, mint nem katonai jellegű bűncselekményekre óhajtotta megállapítani. A conferentia ily bíráskodás megszervezése mellett nyilatkozván, megbízásából Dr. Bellot az egyesületnek 1924. évi stockholmi gyűlésén ily bíróságnak statutum tervezetét is bemutatta, melyet lord Phillimore indítványára érdemben való állásfoglalás nélkül bizottsági tárgyalásra utasítottak. Ezen bizottságnak javaslata szolgált alapjául az Association 1926. évi bécsi conferentiáján létesült határozmányoknak.[10]

A határozmányok egy Cour statutumának formájában magától érthetően nemzetközi egyezménnyel kívánják létesíteni egy Cour Internationale Criminellenek, mint az 1920-ban kizárólag államközi viszályok békés elintézése végett megszervezett haagai Cour Permanente de Justice Internationale külön osztályának állandó constitutióját az egyezményileg hatáskörébe utalt és akár államok, akár egyének ellenében vádba vett nemzetközi bűncselekményeknek elbírálására. A statutum értelmében az 1920. évi Cour hasonlatosságára megalakítandó büntetőosztály — division, chambre — szabály szerint öt-, kivételesen háromtagú tanácsként járna el. Hatásköre úgyszólván határtalan lenne. Mert azonkívül, hogy hozzá utaltatnának a nemzetközi kötelezettségeknek büntetőjellegű megsértései, valamint a hadviselés megállapított szabályainak sérelmére elkövetett bűncselekmények, a Cour illetékes lenne minden

[10] U. o. 113—125. lapon angol, 130—142. lapon francia szövegben.

büntetőjellegű ügyben, — of a penal character, ayant un charactère pénal, — melyet akár érdemi elbírálás, akár vizsgálat és illetve véleményezés végett a szövetségi Tanács vagy Közgyűlés elébe utasít. Egyének ellen a korbácsbüntetés kivételével bármely általa igazságosnak talált büntetést, mint halált, szabadságvesztést vagy pénzbüntetést alkalmazhatna. Halálbüntetést azonban csak akkor, ha az a vádlott honossági törvényei szerint is hasonló bűntett esetében alkalmazható volna. Államoknak pénzbüntetés és teljes kártérítési kötelezettség lenne a büntetése. A marasztaló ítéletnek végrehajtása egyének ellen a Cournak teendő jelentés kötelezettségével az elítélt honossági államának volna tiszte, míg államok marasztalása esetében a végrehajtás a Cour által megkeresett államra tartozna.

A nemzetközi büntető bíráskodásnak kérdése elválaszthatatlan lévén egy az ítélkezésnek alapjául szolgáló nemzetközi büntetőjognak kiépítésétől, szinte magától érthető, hogy a francia *Association Internationale de droit pénal*-t is foglalkoztatta. A világháborút követő gyűlölködő mentalitás közepette kifejezetten abból a célból megalakított egyesületet, hogy háttérbe szorítsa a 35 év óta hivatásának magaslatán működött Union internationale de droit pénalt csak azért, mert részben német alapítás volt és Kriminalistische Internationale Vereinigung is volt a hivatalos nyelve. Amint az International Law Association kebelében az angol Dr. Bellot, úgy a francia Associationnak a nemzetközi büntető bíráskodást és egy nemzetközi büntető codexet tárgyaló munkálataiban a vezetőszerepet a román Vespasian Pella, a jassy-i egyetemen a büntetőjognak agilis tanára ragadta magához. Mint aki a két kérdés mindegyikével már az Interparlamentáris Uniót annak

1924 berni, majd 1925 washingtoni és 1926 genfi conferentiáin is foglalkoztatta volt.[11]

A francia Associationnak 1926. évi brüsszeli első congressusának napirendjén az a kérdés is volt: rendszeresíttessék-e és igenlő esetben miképen volna szabályozandó egy nemzetközi büntető bíráskodás? Ugyanennek a congressusnak tanácskozmányai azért is figyelemreméltóak, mert az előkészített tárgysorozatot meghaladva elfogadták V. Pellának azt az indítványát,[12] hogy egy unification de droit pénal érdekében azoknak az államoknak megbízottai, melyekben a hazai büntetőjogi reformmunkálatok folyamatban vannak, közös értekezleteken állapodjanak meg ezen munkálatoknak lehetőleg azonos alapokon megszerkesztésében. Ennek megfelelően pedig Csechoszlovákia, Görögország, Jugoszlávia, Lengyelország, Olaszország, Románia és Spanyolország delegátusai az elsőízben 1927-ben Rómában, majd 1928-ban Varsóban megtartott értekezletek során eléggé tekintélyes vonatkozásokban egyetértésre is jutottak a hazai büntetőtörvénykönyveikben követendő azonos alapkiindulások tekintetében.[13]

A congressuson főképpen a nemzetközi büntető bíráskodás terjedelmének kérdésében a legtekintélyesebb részről is a legellentétesebb felfogások nyilatkoztak meg.[14] Így *Qu. Saldana* madridi professor, aki egy általa 120. art.-ban szerkesztett Avant projet de code pénal

[11] Revue internationale de droit pénal. 1926. évi folyamában *M. Calojanni* értekezése 479. lap és 1928. évi folyamában *Pella* rapportja 269. és köv. lap, brüsszeli congressactákban *Politis* rapportja 411. lap és *Politis* Les nouvelles tendances du droit international. 1927. 114. lap.

[12] Brüsszeli congressacták. 635—636. lap.

[13] Revue internationale de droit pénal. 1928. évi folyam, 25—30. és 253—260. lap.

[14] Brüsszeli congressacták. 366—480. és 553—602. lap.

international-t is bemutatott,[15] ennek alapulvételével a nemzetközi büntetőbíróság hatáskörébe éppen úgy a béke és a háború idején, polgárok és katonák által elkövetett politikai és közbűncselekményeknek nagy tömegét utalná,[16] belefoglalva az államoknak közvetetlen büntetőjogi felelősségét is, amint azt Saldanát is túlszárnyaló extensitással *V. Pella* is javaslatba hozta.[17] Velük szemben *Donnedieu de Vabres* párisi professor a nemzetközi büntető bíráskodást egyelőre csak a legszűkebb keretekben tartotta életbeléptethetőnek,[18] és *Politis* volt görög külügyminiszter is a legnagyobb óvatosságra intett.[19] Amikor nemzetközi büntető bíráskodásra az államok között a büntető igazságszolgáltatás gyakorlásában felmerült illetékességi összeütközések elintézésén kívül csakis egyéneknek a támadó háború okozásáért és az azzal kapcsolatos bűncselekményekért való felelősségre vonatását tartotta megérettnek.

A tanácskozmányok eredményét 12 kívánságban foglalták egybe.[20] Jobbára programmszerű kijelentések, hogy iránytadóul szolgáljanak azon bizottság számára, melyet egy nemzetközi büntetőbíróság szervezetét, hatáskörét és eljárási pragmatikáját felölelő egységes statutum megszerkesztése végett kiküldöttek. Ez a bizottság a saját bemondása szerint V. Pella által készített tervezetnek alapulvételével[21] megállapodott egy statutum végleges szövegében, mely az Association

[15] U. o. 637—653. lap.
[16] U. o. 385—387. lap.
[17] U. o. 430—459. lap.
[18] U. o. 392—409. lap.
[19] U. o. 409—423. lap.
[20] U. o. 634—635. lap.
[21] Revue internationale de droit pénal. 1928. évi folyam, 278. lap.

igazgatótanácsa által foganatosított módosításokkal a szóbanlevő egyesületnek hivatalos állásfoglalásaképpen 1928-ban közzététetett.[22]

Ilyképpen a nemzetközi jog művelésére alapított angol International Law Association példájára az elsősorban büntetőjogi tereken mozgó francia Association is megfelelt a Nemzetek Szövetsége Tanácsának még 1920-ban kifejezett azon várakozásának, hogy a nemzetközi büntető bíráskodás kérdésében az illetékes nemzetközi egyesületek nyilatkozzanak.

A francia Association által közzétett „Projet de statut pour la création d'une chambre criminelle au sein de la Cour permanente de justice internationale" egy 70 art.-ra osztott munkálat, mely éppen úgy, mind az angol Association bécsi javaslatai, a már működésben levő haagai Cour permanente de justice internationale kebelében egy 15 rendes és 8 póttagból álló külön büntetőosztálynak megalakítását tervezi. Amelyet ugyancsak a bécsi javaslatokkal congruentiában nemcsak ítélőbírósági, hanem véleményező hatáskörrel is felruházna. Ezt az utóbbit abban határozván meg, hogy egyfelől az államok között bűnügyekben felmerült illetékességi összeütközéseknek, másfelől egy- és ugyanazon bűncselekmény tárgyában több állam bíróságaitól eredő büntető marasztalásoknak kiegyenlítésére vonatkozna.

Az érdemleges büntetőbírósági hatáskört ez a statutum annak kiindulásában, hogy a nemzetközi bíróság minden oly állam és honosai irányában illetékes, mely a bíróságnak illetékességét egyezményileg elfogadta, kettős alapon szervezi meg. Egyrészről oly jogsértések tekintetében, melyek ezidőszerint az egyes

[22] U. o. 293—307. lap.

államokban nincsenek büntetőjogilag minősítve, de amelyek akár államok, akár egyének által elkövettetvén, egyezményileg bűncselekményekként minősítettnek és a nemzetközi bíráskodáshoz fognak utaltatni. Másrészről a physikai személyektől elkövetett oly bűncselekményekre vonatkozólag, melyek már az egyes államok büntetőjoga szerint is büntetendők ugyan, de amelyeknek az állami igazságszolgáltatás kerületeiben való bűnvádi üldözéséről a nemzetközi büntetőbíráskodás javára egyezményileg lemondottak. Ami a nemzetközi elbírálást igénylő bűnügyeknek természetét illeti, a statutum iránytadónak jelzi, hogy mindazok a bűncselekmények, melyek az államok között való békés viszonyok megzavarására alkalmasak, vagy amelyeket egy tárgyilagos és hatékony repressio biztosítása végett nem lehet megnyugtatással az egyes állami jurisdictiora bízni, nemzetközi bíráskodás elé valók. Ezen szempont alá esnek a fegyveres nemzetközi conflictus alkalmával elkövetett katonai jellegű és megszállott idegen területen katonák által elkövetett közönséges bűncselekmények is.

A Cour előtt való actorátus kérdésében a szóban levő statutum az 1926. évi bécsi statutummal annyiban azonos kiindulásban van, hogy — csakúgy, mint a már működésben levő haagai Cour permanente de justice internationale szabályzata (34. art.) szerint — bűnügyekben is vádlóként csak államok léphetnének fel, akár saját maguk, akár honosuk legyen a sértett. Amíg azonban az angol Association 1926. évi statutuma az államoknak a Cour előtt való közvetetlen vádlói actorátusát állapítja meg, addig a francia Association 1928. évi statuma értelmében az államok ugyanazt az actorátust mindenkoron csak a Nemzetek

Szövetségének Tanácsa útján és illetve ennek felhatalmazásából gyakorolhatnák. Mert ez az actorátus elsősorban a Conseilt illetné. Az egyes államokat csak annak utána, hogy panaszuknak és illetve följelentésüknek a Conseil egyhangú határozattal helyt adott és őket felhatalmazta, hogy panaszukkal a Cour elé járuljanak. Miközben a Conseil elhatározására tartozna, vajjon a panaszt magáévá teszi és azt a Cour előtt saját szerveivel képviseltetie avagy ezt a functiót a panaszos államra bízza?

Ezen a ponton bántóan kirív a politika beleszólásának alkalma az igazságszolgáltatásnak alakulatába. Mert nyilvánvaló, hogy a Cour előtt való actorátus gyakorlásának ilyképpen való szabályozása módján a nemzetközi bíráskodásnak tisztára és absolute objectiv jog- és igazságszolgáltatási jellege és rendeltetése már kiindulásában denaturáltatnék. Amikor már abban az előzetes kérdésben, vajjon valamely akár közvetetlenül az állam, akár honosainak sérelmére elkövetettnek panaszolt bűncselekmény tárgyában a bírósági eljárás egyáltalán megindulhat-e vagy sem, a döntés egy politikai szervnek, a Conseilnek kizárólagos elhatározására bízatnék. Mert ezzel tárva-nyitva a kapu objectiv jogi szempontoknak háttérbe szorításával egyoldalú politikai érdekszolgálatoknak előtérbe nyomulása számára. Meg lenne adva a helyzet, hogy a Conseilnek elhatározását lényegileg befolyásolni fogja az a körülmény: ki a panaszos és ki a bepanaszolt állam? Aminthogy az sem kétséges, hogy ugyanannak az eddig való tapasztalatok szerint elsősorban politikai lélekzetű szervnek, a Conseilnek az a discrétionárius hatásköre, melyben egyik esetben saját maga vállalja a Cour előtt való actorátust, a másikban azt magától elhárítva

a panaszos államnak engedi át, egyidejűleg annak alkalmát szolgáltatná, hogy közvetve kifejezésre juttassa a Conseilnek a bejelentett panasz alaposság és megokoltsága tekintetében vallott meggyőződését.

Viszont tárgyilagossággal constatálni illik, hogy az 1928. évi statutum óvakodott a megszervezendő nemzetközi büntető bíráskodásnak alakulatába azt a drasztícus politikai elemet belevezetni, melyet a francia Association 1926. évi brüsszeli kívánságai contempláltak volt, mikor a Conseilre tartozónak vélték a Cour által megállapított büntetéseknek felfüggesztését és átváltoztatását. A büntetésnek végrehajtása iránt az 1928-iki statutum az 1926. évi bécsi határozmányokkal jobbára egyezően rendelkezik.

A két nagytekintélyű nemzetközi Egyesületnek positiv állásfoglalása után nincs azon csodálkozni való, hogy M. Calojanni, a kairói felebbezési törvényszéknek volt bírája, ki már 1925-ben felszólalt volt egy nemzetközi büntetőbíróságnak rendszeresítése mellett,[23] és a ki már az 1926. évi bécsi és brüsszeli határozmányok alapján sürgette,[24] hogy a szövetségi Conseilnek és Assemblée-nak 1920-ban kifejezett várakozásai teljesedvén, a Nemzetek Szövetsége most már a nemzetközi büntető bíráskodás érdemének kérdésében foglaljon állást, hogy ugyanő az 1928-iki statutum közzététele alkalmával úgy találta,[25] hogy egy nemzetközi büntetőbíróságnak megszervezése a „conscience publique" követelésévé lett, melynek teljesítése elől ez a Szövetség többé ki nem térhet. Mivelhogy pedig ez az állí-

[23] Revue internationale de droit pénal. 1925. évi folyam, 298. és köv. lap.

[24] U. a. 1926. évi folyam, 469. és köv. lap.

[25] U. a. 1928. évi folyam, 261. és 264. lap.

tólagos „conscience publique“ azoknak a népeknek lelki világában alakult ki, melyek köztapasztalat szerint a Nemzetek Szövetségének kizárólagos mozgatói, előreláthatő, hogy a tiszteletreméltó Calojanni követelése nem hosszú időn belül a Szövetségnél bebocsáttatást fog nyerni. Amit a francia Association hivatalos folyóiratában már be is jelentett.[26]

II.

A nemzetközi büntető bíráskodás kérdésének vizsgálata alkalmával nem tudok kitérni annak az atmosphärának méltatása elől, mely a kérdést felszínre vetette és azoknak az igazi indító okoknak észlelése elől, melyek gyakorlati jelentőségét oly erővel előtérbe állították.

Az első, még pedig őszinte rúgót kétségtelenül az a köztudomású tény szolgáltatta, hogy a hadviselésnek legális módjára vonatkozólag szokásjogilag régóta szentesített szabályok az utolsó világégés folyamán sorjában büntetlenül letapostattak. Megtörtént annak ellenére, hogy az igaztalanul Grotiusnak tulajdonított régi felfogással szemben „in bello omnia licere, quae necessaria sunt ad finem belli,“ a kultúrnépeknek consensusából az 1907. évi haagai békeértekezleten, ha nem is kimerítő módon, de szerves kodexbe foglalták volt a szárazföldi háborúnak törvényeit és szokásait, egyezményileg lefektették a tengeri hadviselésnek egyes alapvető szabályait is. Mivelhogy azonban ezek az egyezmények felelősekké tették ugyan az államokat a fegyveres erejükhöz tartozó személyeknek a háborúban elkövetett minden illegális cselekményeiért, de az államok közvetlen kártérítési kötelezettségének dekre-

[26] U. a. 1929. évi folyam, 33. lap.

tálásán kívül semmi biztosítékról nem gondoskodtak, hogy a hadviselési szabályok ellen vétők honossági államuk által felelősségre vonassanak: a való helyzet által teljességében igazolt volt Dr. Bellot-nak még a háború folyamán, emelt az a követelése (ld. 7-ik oldal), hogy a háború szabályainak megsértésével elkövetett cselekmények elbírálása végett nemzetközileg megszervezett bíróság hivassék életbe. Aminthogy a nevezett által az International Law Association 1924. évi stockholmi kongresszusa elé terjesztett javaslat is[27] a nemzetközi büntető bíráskodás főtárgyául a háborús törvények és szokások megsértései miatt való eljárást jelölte meg.

Ezt a tárgyilag megokolt kiindulást azonban lassanként háttérbe szorították egyoldalú politikai spekulációk, élén a világháború befejezésének módján kierőszakolt nemzetközi status quo és egyoldalú hatalmi túlsúly féltésével. Aminek első drasztikus megnyilatkozását a jogszolgáltatás vonatkozásában már a versaillesi békediktátumnak azon korábban ismertetett rendelkezésében észlelhetjük, mellyel a győző hatalmak a saját maguk jurisdikciója számára igényelték legyőzetése után is legveszedelmesebb ellenfelüknek, a volt német császárnak büntetőjogi felelősségre vonását.

Láttuk, hogy már az 1920-iki jogászbizottság a nemzetközi büntető bíráskodást minden néven nevezendő igazságszolgáltatási garancia mellőzésével és a békedictatumuknak minden viszonosságot megtagadó uralkodó szellemében nyilván *nem* a győztes államok ellen is hatályosulandólag úgyszólván határtalan területen képzelte meghonosítandónak. Amikor annak hatás-

[27] Revue internationale de droit pénal 1925. évi folyam, 314 és köv. lap.

körét egész általánosságban a kétségtelenül a győzők által promulgálandó „ordre public international“ sérelmére elkövetett oly bűncselekményekre kívánta megalapozni, melyet a győző államok egyoldalú alkotásának szervei, a Nemzetek Szövetségének Tanácsa vagy Közgyűlése hozzá utalnak. Hogy pedig a politikai és hatalmi tekintetek szerint a nemzetközi bíróságnál folyamatba teendő bűnperekben ugyanazok a tekintetek az ítélethozatal körül is teljes fesztelenségben érvényesülhessenek, evégett a jogászbizottság a bűncselekményeknek esetről-esetre való minősítését éppen úgy, mint a büntetés nemének és mértékének meghatározását is a bíróság arbitriumára bízta volna.

Amint pedig utóbb az Assemblée útmutatása szerint a győzők irodalmában és nemzetközi Egyesületeiben a nemzetközi büntetőbíróság hatáskörének részletezett megállapítására került a sor, legott előtérbe nyomult az a félreismerhetetlen törekvés, hogy amint a Nemzetek Szövetségének alkotmányában, úgy egy nemzetközi büntető bíráskodásnak módján is a békekötéseknek számukra való vívmányai, az általuk leplezetlen erőszakkal létesített nemzetközi helyzet és egyoldalú nemzeti kötelezettségek még az igazságszolgáltatás köpenyében és valóságos büntető sanktiók terhével is szinte a megingathatatlanság fokáig megerősíttessenek.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy nemzetközi bíráskodásnak meghonosításakor, mint amelyik az állami igazságszolgáltatás exclusivitásának megszorítása, első rangon való fontossága a bírósági hatáskör szabatos meghatározásának és minőségének van. Amint pedig az Assemblée 1920. évi útmutatása szerint az erre irányuló kísérletek megindultak, azonnal feltolakodott

az a tendencia, hogy a békedictátumoknak exorbitáns, a legyőzött népeknek rabságba hajtásáig felfokozott rendelkezéseit egyfelől úgyszólván utólag igazolják, másfelől állandósítsák azzal, hogy *homloktérbe állítják az államoknak mennél tágabb kerületekben való közvetlen nemzetközi büntetőjogi felelősségét.*

Qu. Saldana már a párisi egyetemen „la défense sociale universelle" címen 1924-ben tartott előadásaiban *kifejezetten a versaillesi béke 227. art.-ra mint praecedensre való utalással*[28] követelte az államok büntetőjogi felelősségének elismerését az „internationális morál és a szerződések tekintélye ellen" elkövetett „nemzetközi politikai bűntettekért". Ezt a felelősséget az 1926. évi brüsszeli congressus elé terjesztett Avant projet de code pénal international-jában „minden nemzetközi támadásra" vonatkoztatta, amely fennforog, ha valamely állam nemzetközileg vállalt bármely kötelezettségének megsértésével erőszakhoz folyamodik (30. art).[29] A nemzetközi támadással pedig — agression internationale — ugyanazon tekintet alá foglalja a „manquement international"-t is, mi alatt a vállalt kötelezettségeknek bár erőszak nélkül történt megsértéseit érti (44. art). Ami nyilván egyjelentőségű azzal, hogy *államok irányában minden szándékos szerződésszegés kriminalizáltatnék.*

Aki annak tudomásában van, hogy a békedictátumokkal megteremtett európai nemzetközi constellátio és úgynevezett új nemzetközi „jog" az államoknak és népeiknek két kategóriáját létesítette, uralkodó és szolgáló államokat és népeket, olyanokét, kiknek formailag nemzetközi szerződésnek alakjába öltöztetett jogaik és követeléseik vannak és olyanokét, kik telje-

[28] Brüsszeli Congressacták. 386. lap.
[29] U. o. 642—644. lap.

síteni és tűrni tartoznak, kik szerződéseknek nevezett parancsok és tilalmak által népi energiájukat és életerejüket sorvasztó kötelezettségekkel terhelvék: az tisztában van azzal is, mily való gyakorlati jelentősége és rendeltetése lenne, cui prodest a nemzetközi kötelezettségek megsértésének államok irányában büntetőjogi sanctiók alá helyeztetése?

Az államokra kiterjedő nemzetközi büntető bíráskodás irányában határtalan lelkesedésének *való* motívumairól teljes őszinteséggel vall színt a román professor és senator *V. Pella*. Aki — mint saját maga adja unos-untalan mindenkniek tudomására, kit érdekel — az egész nagyarányú mozgalomnak megindítója volt.[30] Már a párisi egyetemen 1919 és 1920-ban tartott előadásaiban hangoztatta egy nemzetközi büntető codex megalkotásának és egy nemzetközi büntető bíráskodásnak célszerűségét, ugyanazoknak a gondolatoknak előbb az Union interparlamentaire, majd az Association internationale de droit pénal tanácskozmányaiban vezérképviselőjeként mutatkozott be. Tanulmányainak éppenséggel nem sűrített leszűrődését utóbb egy terjedelmes könyvben[31] bocsátotta a nagy nyilvánosság elé, melynek esetleges alapos bírálatát eleve leszerelendő bevezetésül vagy 50 kikért külföldi magasztaló szak-, és éppenséggel nem szakvéleménynek lenyomatásával lepte meg bizonnyára hálás olvasó közönségét. A tagadhatatlan legjobb indulatú szakvéleményezők körében kétségtelenül puszta véletlenségből egyetlenegy a „legyőzött" államok honosságához tartozó van, t. i. Schücking berlini professor. Aki tökéletes

[30] Revue internationale de droit pénal. 1928. évi folyam, 265. és köv. lap.

[31] *V. Pella:* La criminalité collective des États et le droit pénal de l'avenir. 1925.

udvariassággal adózva a munka „originalitásának", mégis annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy az államok collectiv büntetőjogi felelősségének construálását lehetetlenségnek tartja.[32] Büszkeséggel jegyzi fel Pella az utókor számára, hogy ő nyert megbízást az Association 1928. évi statutumának megszerkesztésére és szerényen konstatálja,[33] hogy munkálatán az Egyesület igazgatótanácsa csak lényegtelen változtatásokat tett.

Hogy Pellának a nemzetközi büntető bíráskodásért való apostoloskodása és főképen az a fanatizmus, melyet az államok collectiv büntetőjogi felelősségének elismertetése érdekében tanusít, mennyire túlnyomóan egyoldalú és célzatos politikai motivumokból táplálkozik, nyilvánvalóvá lesz azon bűncselekmények sorakoztatásából, melyekért az államokat collectiv egyediségükben nemzetközi büntető bíráskodás alá helyeztetni javasolja. Magától értetik, hogy élükön a támadó háború okozása halad. Kívüle mint nemzetközi büntető elbírálást igénylő bűntettek közül szerepelnek egyebek közül a békedictátumokkal demilitarizált zónáknak megsértése, a legyőzött államokban korlátozott katonai létszámnak és fölfegyverkezésnek túllépése, az idegen állam pénznemeinek meghamisítása vagy olyannak eltűrése stb., stb. Miközben ártatlan szemhunyorítással megjegyzi, hogy a szóban levő pénzhamisításnak azidőszerint — 1925 — fokozott jelentősége van, mert nem látszik lehetetlennek, hogy oly állam, melynek pénzügyei kalandos politikája által kompromittálvák, maga hamisít és hoz forgalomba külföldi pénznemeket.[34]

[32] U. o. CXLVI. lap.

[33] Revue internationale de droit pénal. 1928. évi folyam, 278. lap.

[34] Ld. 31. sz. jegyzetben idézett könyv 241. és köv. lap és brüsszeli congressacták 439. és köv. lap.

Nem-e merül fel önkénytelenül az a kérdés, hogy mikor a román professor és senator olyannyira körültekintő részletességgel váltja aprópénzre a nemzetközi kötelezettségek büntetőjogi elbírálást igénylő megsértésének eshetőségeit, hogy ugyanakkor mi okon feledkezik meg teljességében arról a virtuális eshetőségről, hogy akadhat netalántán olyan állam is, mely a magántulajdon szentségének elismerésére nemcsak a kultúrnépek általános jogrendjében gyökerező, de nemzetközi Egyezménnyel ugyanazon állam irányában verbis expressis megállapított kötelezettségét intézményszerűen éppen úgy felrúgja, mint ahogy rendszeresen és következetesen megsérti a kisebbségek alkotmányszerű jogállásának biztosítására ugyancsak egyezményileg vállalt, sőt nemzetközi jótállás alá helyezett kötelezettségeit?

Ha annak a ténynek constatálása mellett, melynél fogva a nemzetközi büntető bíráskodás propagálása legott a világháború formai liquidálása után a győzők irodalmában és egyesületeiben lendült fel, azt a buzgalmat figyeljük meg, mellyel ezt a bíráskodást a legkihegyezettebben politikai vonatkozású területeken kívánják meghonosítani, úgy elutasíthatatlanul az az érzés keletkezik, hogy ez a mind hangosabb követelés stílszerűen beleilleszkedik abba a szellembe, mely a békedictátumokat ihlette, abba a praemeditáltan felépített rendszerbe, mely a sokak által dicsőített új nemzetközi jognak uralkodó stílusa.

Amint már a békedictátumok nem csak átmeneti és illetve alkalmi, de állandó rendeltetésre szánt rendelkezéseikben is leplezetlen tagadásai a legyőzött államok nemzetközi souverainitásának és a paritás kiindulásában gyökerező nemzetközi jogállásának avégett, hogy a győző államok állandó gyámkodása alá helyeztetvén,

úgyszólván örök időkre fizikailag képtelenekké tétessenek a reájuk kényszerített helyzetnek a hatalom eszközeivel megváltoztatására, amint a Nemzetek Szövetsége az Egyességokmány prefációjának meghazudtolásával „de faire régner la justice“ az eddig való gyakorlat tanusága szerint a győző hatalmak és satelleseik tömörülése, hogy egy képzelt nemzetköziségnek hamis lobogója alatt egyesült erőikkel állandósítsák a békediktátumokkal maguk számára biztosított hatalmi status quo-t: azonképen a nemzetközi bíráskodásnak szélsőséges apostolait is első rendben az a gondolat és iparkodás hevíti, hogy ennek a hatalmi elhelyezkedésnek zavartalanságát és a legyőzöttekre egyoldalúan octroyált nemzetközi kötelezettségeknek teljesítését még szorosan vett kriminális jellegű és hatályú rendelkezések módján és most már egy forma szerint való igazságszolgáltatásnak cégére alatt is biztosítsák.

III.

Ezt a tendentiát nyilvánvalóvá teszi *az államok közvetlen collectiv* büntetőjogi felelősségének decretálására irányuló követelés, ennek élén pedig, hogy a *támadó háborúnak indítása büntető sanctió alá helyeztessék.*

Már nem érik be az Egyességokmány azon rendelkezésével, melynek értelmében a Szövetségből folyó bármely kötelezettségét megsértő államot a Szövetségből ki lehet zárni, hanem a nemzetközi kötelezettségek megsértését államok irányában is kriminalizálni készülnek. Nem találják többé kielégítőknek azokat a gazdasági és katonai természetű szanctiókat, melyeknek alkalmazására az Egyességokmány a tagállamok — de sőt a puszta önkény jogán még nem tagállamok — ellenében is módot ad, ha a kötelezővé tett békés elintézés

megkísérlése nélkül háborút indítanak, hanem a támadó háborút büntetőjogi értelemben vett bűntettként nyilvánítani és az érette felelős államokat vádlottakként büntetőbíróság elé állíttatni kívánják.

Tudnivaló, hogy a békés kiegyenlítés eszközeinek igénybevétele nélkül kezdeményezett háború törvényen kívül helyeztetésének gondolata már a *Wilson* megbízásából House colonel által a Nemzetek Szövetségét előkészítőmunkálatok alkalmával bemutatott javaslatban nyert kifejezést,[35] nagyjában azon a módon, mint azt kibővítve az Egyességokmány (16. art.) megvalósította. Valóságos *büntetőjogi* felelősség megállapításának itt még nincs nyoma. *Borah* amerikai senatornak 1923-iki javaslata szerint[36] a háború, mint a nemzetközi jog sérelmére elkövetett „bűntett" lett volna ugyan proscribálandó, mégis ebben a javaslatban az államok valóságos büntetőjogi felelősségének eszméje még nem kísért. Ahelyett a javaslat szerint minden egyes állam kötelezettséget vállalt volna, hogy azokat a *fizikai személyeket*, kik a háborút okozták, *honi igazságszolgáltatásuk* útján büntetőjogi felelősségre fogják vonni. Amit természetesen meg kellett volna előznie a háború okozásának belföldi állami jog tekintélyén büntetőjogi minősítésének.

Az a *hivatalos északamerikai javaslat* is, mely a Nemzetek Szövetségénél közvetlenül az ú. n. genfi protocollum létesülése előtt lett bemutatva,[37] nemzetközi megállapodással ugyancsak nemzetközi „bűntettként" minősíti nemcsak a támadó háborút, hanem olyannak előkészületeit is. De a Cour permanente de

[35] *Bustamente Y. Sirvén:* La Cour permanente etc. 83. és köv. lap.

[36] *Politis:* Lex nouvelles tendances du droit international. 1927. 113. lap.

[37] *H. Donnedieu de Vabres* tanulmánya a Revue internationale de droit pénal. 1924. évi folyamában, 196. lapon, 2. sz. jegyzet.

justice internationale-ra büntetőjogi marasztalásra vonatkozó competentiájának kizárásával, csakis annak megállapítását bízta volna, vajjon adott esetekben az a bűntett fennforog-e, vagy sem?

Egy nemzetközi valóságos *büntetőbíráskodás* követelésének nyomát ebben a javaslatban éppen oly kevéssé találjuk, mint a támadó háborúk elhárítására készült 1924. évi *genfi protocollumban.* Amely a támadó háborút az államok szolidaritásának megsértéseként nemzetközi „bűntett"-nek nyilvánítva szükségesnek mondja ugyan, hogy gondoskodás történjen általánosságban a nemzetközi bűncselekmények megtorlásáról,[38] de ennek feladatát *az egyes államok igazságszolgáltatásának* számára tartja fenn.

Végül megállapítani való, hogy ámbár a támadó háborúnak nemzetközi proscribálása ma már úgyszólván univerzális követelés, melyet úgy a Nemzetek Szövetségének egy 1927 szeptember 24-iki közgyűlési határozata,[39] mind az 1928 augusztus 27-én Párisban perfectuált *Kellog-pactum*[40] honorált, mégis mind a két rendbeli legilletékesebb hivatalos nemzetközi megnyilatkozás egyaránt kerüli a háborúnak *büntetőjogi értelemben vett* bűntettként minősítését és miatta sem büntetőjogi felelősség megállapításának, sem nemzetközi büntető bíráskodásnak kérdésében nem rendelkezik.

A 21 állam résztvételével 1928 február 18-án megalakult „Union panamerican" conventio tervezete is, mellyel az amerikai államok a Nemzetek Szövet-

[38] Die Tätigkeit des Völkerbundes. 1924. évi folyam, októberi pótfüzet 2—7. lap.

[39] Société des Nations, Journal officiel 1927. évi folyam, 1444. lapon, 4-ik jegyzet.

[40] *George Ottlik:* Annuaire de la Société des Nations. 1928. 721—722. lap.

ségének hasonlatosságára szorosabb államközi szervezetbe tömörülni készülnek,[41] a támadó háborút „a humanizmus elleni bűnnek" declarálja ugyan, mely illegális és azért meg kell akadályozni, de szó sincs benne a tilalom ellen vétő állam *büntetőjogi* felelősségéről és nemzetközi büntetőbíróság elé állításáról. Aminthogy az ily büntetőjogi felelősség vonatkozásaiban uralkodó amerikai felfogásra jellemző *Kellognak* az az állítólagos nyilatkozata (közölve a Pester Lloyd 1928 november 12-iki esti számában), mely szerint még nem látja elérkezettnek az időt oly nemzetközi bíróságnak életbehívására, amely eldöntené, hogy mikor sértette meg valamely állam a háború nem viselésére vonatkozó kötelezettségét és amely a kötelezettség megsértésének büntetőjogi következményeit megállapítaná.

Egészen bizonyos, hogy mindaddig, ameddig a támadó háborúnak ismérveit és illetve annak ezt a jellegét minden kétséget kizáróan meghatározni, azaz büntetőjogi értelemben a bűncselekménynek tényálladékát szabatosan fixirozni nem sikerül, mindaddig a támadó háború kriminalizálásáról csak ábrándozni vagy a revanche-tól való állandó rettegés okozta cauchemarban lázálmodni lehet. Ez a büntetőjogilag elengedhetetlen tényálladékbeli constructió pedig mindezideig éppen oly kevéssé sikerült, amint a jövőben sem fog sikerülni. Amilyen könnyű a kérdésnek formaszerint való megoldása, éppen oly nehéz a külsőleg ilyennek jelentkező támadásnak érdeme és valósága szerint ilyképen való minősítése. Mert amint az egyének viszonylatában, úgy még nagyobb változatosságban és könnyebben leplezhetően az államoknak érintkezésében is vannak tudatosan és célzatosan kihívott, sőt egyenesen

[41] Revue de droit international. 1928. évi folyam, 706. és köv. lap.

kikényszerített támadások. Aminek megbízhatósággal való felismerése azonban, mert nem egyéni, hanem állami jogok, igények és érdekek ütköznek össze és a nemzetközi magatartás és érintkezés különlegességeinél fogva olykor leküzdhetetlen akadályokba fog ütközni.

A genfi protocollum azonkívül, hogy támadónak azt az államot tekinti, mely az Egyességokmányban vagy a protocollumban vállalt kötelezettségek megsértésével indít háborút, szükségét találja a támadásnak több rendbeli vélelmét is felállítani. A partiális hatályú Locarnói Egyezmény pedig[42] a tiltott „attaque ou invasion" alól megengedett kivételeket határozza meg. Az Assemblée-nak korábban felhívott 1927. évi határozata már meg sem kísérli a támadó háború ismérveinek körülírását, míg a Kellog-pactum *szövege* szerint a szerződő államok nemcsak a támadó, hanem minden háború igénybevételéről lemondottak. Ha az 1924. évi északamerikai hivatalos javaslat támadónak jelez minden háborút, mely más, mint a „légitime défense" okából indíttatott, akkor a háborúnak valóban támadó természete és jellege irányában való bizonytalanságot az államok viszonylatában való legitim védelem tartalmának bizonytalanságával helyettesíti.

A nemzetközileg tiltott, sőt büntetendő cselekményként minősíttetni készülő és a tilalmon kívül álló, tehát legális háború elhatárolásának úgyszólván gyakorlatilag absolute lehetetlenségét szemléltetik a Kellog-pactum keletkezésének kísérő körülményei, egyúttal annak hiteles magyarázatai. Amikor a francia hivatalos egyezmény tervezettel szemben[43]

[42] *Dr. Karl Strupp:* Das Werk von Locarno. 1926. 128. és köv. lap.
[43] *Georg Ottlik:* Annuaire stb. 1928. 703—704. lap.

mellőzték ugyan azt a kifejezett fenntartást, melynél fogva a háborúnak proscribálása nem érinti az államoknak a „légitime défense“ gyakorlásához való jogát, de a megállapodást megelőző jegyzékváltás közben[44] az angol, az északamerikai és a japán kormány is egyaránt mint magától érthető körülményt szegezték le, hogy a megkötendő Egyezmény nem érinti az államoknak souverainitásukból folyó önvédelmi jogát és hogy „*minden állam kizárólag saját maga* illetékes annak a megállapítására, mely körülmények indokolják, hogy védelmi háborút indítson“.

Ha a támadó háborúnak büntetőjogi értelemben vett bűncselekményként minősítését az önkény szempontjainak az igazságszolgáltatásba bevonulása nélkül alig lehet foganatba venni mindaddig, ameddig a háború igaztalan támadó jellegének felismerésére absolute megbízható támpont nem kínálkozik, mert egyébként félő, hogy egyoldalú politikai és hatalmi tekintetek szerint fogna a bűncselekménynek fenn vagy fenn nem forgása megállapíttatni, úgy jogilag már semmiképen sem lehet a támadó háborúért *az államoknak közvetetlen és collectiv* büntetőjogi felelősségét megconstruálni.

Angol részről a nemzetközi büntető bíráskodás eszméjének legújabbkori kezdeményezője *Dr. Bellot*, a V. Pella könyvére kikért nyilatkozatában a háború indításáért az államok felelősségének kérdését az Egyezségokmány megfelelő rendelkezéseivel már megoldottnak és kimerítettnek mondja.[45] Azért az államok közvetetlen *büntetőjogi* felelősségére vonatkozó kérdésnek taglalásába nem is bocsátkozott. Ugyanaz volt ugyan-

[44] U. a. 706. és köv. lap.

[45] *Pella:* La criminalité collective etc. XXII. lap.

abból az alkalomból a német *Dr. Schücking* véleménye.[46] A kérdésnek egyik legalaposabb tárgyalója a franciák részéről *H. Donnedieu de Vabres*[47] formailag nem tekinti kizártnak nemzetközi jogsértések esetében az államok collectiv büntetőjogi felelősségének megállapítását, sőt evégett a maga részéről is egy nemzetközi bíráskodás mellett foglal állást. De nem zárkózhatik el annak felismerése elől, hogy államok ellen valódi értelemben vett büntetőjogi rendszabályokat nem lehet és csakis az Egyességokmányban már provideált biztonsági és megelőző rendelkezéseket lehetséges alkalmazásba venni.[48]

Az államoknak collectiv büntetőjogi felelőssége ellen foglalt állást az olasz *R. Garofalo* is abban a rapportban,[49] melyet a francia Association olaszországi csoportjának megbízásából az 1926. évi brüsszeli congressusa elé terjesztett. Mert egyrészről az a körülmény, hogy formailag valamely állam volt egy háborúnak kezdeményezője, pedig — mondja — a támadó háború kriminalizálásának igyekezete a főmozgatója a nemzetközi büntetőbíráskodás modern propagálásának, még egyáltalán nem bizonyítéka ugyanazon állam vétkességének, másrészről nem lehet megbüntetni egy népet azoknak magatartásáért, kik háborúba sodorták. Ugyanazon okokon Garofalo visszautasítja az államfő személyes nemzetközi büntetőjogi felelősségének föltételezését is — melyet pedig a nemzetközi büntető bíráskodásnak szélsőséges hívei erősen előtérbe állítanak — gúnyosan megaposztrofálva Lloyd George-ot, amiért az angoloknak annak idején beígérte volt azt a fenséges látványos-

[46] U. a. CXLVI. lap.

[47] *Donnedieu de Vabres:* Les principes modernes du droit pénal international. Paris, 1928.

[48] U. o. 427—428. lap.

[49] Brüsszeli congressacták. 1927. 424. lap.

ságot, amint a Kaisert vérpadra hurcolják. Pedig — írja — ezt az ígéretét a gyűlölködés hevében talán beváltani is hajlandó volt.

A legnagyobb apparátussal a görög *Nicolas Politis* száll szembe az államok collectiv büntetőjogi felelősségének hipotezisével, mint aki pedig a nemzetközi büntető bíráskodásnak lángoló szószólója. Amelynek legigazibb, de egyúttal úgyszólván kizárólagos dominiumát úgy az 1926. évi brüsszeli congressuson bemutatott rapportjában,[50] mint a newyorki Columbia-Egyetemen ugyanazon év folyamán megtartott előadásainak résumé jeként 1927-ben közreadott könyvében[51] az igazságtalan támadó háború és olyannak provokálása miatt való büntetőjogi repressio gyakorlásában látja.

Mert szerinte is egy erőteljes büntető megtorlásnak intézményes biztosítása az igazságtalan támadó háborúk megelőzésének egyetlen sikerrel kecsegtető módja. A valóságos gyakorlati büntető-repressio garantiáit pedig — úgy vallja — csak az egyes állami jurisdictiótól függetlenített, nemzetközileg szervezett bíráskodás nyujthatja. Az államok közvetetlen collectiv büntetőjogi felelősségének promulgálását azonban — amint azt már a V. Pella könyvéről adott véleményében[52] tette — határozottan ellenzi. Mert ily felelősség merőben illusio, mely az államoknak valóságos különálló personalitásából kiindulva azt supponálja, hogy az államoknak a physikai egyénekétől elválasztható akaratelhatározásuk van. Holott a büntetőjogi felelősségnek physikai személyekhez tapadó természeténél fogva az államok tényked éseiért büntetőjogilag csak azokat a

[50] Brüsszeli congressacták. 417. és köv. lap.
[51] Ld. 36. sz. jegyzet.
[52] *V. Pella:* La criminalité collective etc. CXVII—CXVIII. lap.

physikai személyeket lehet felelősségre vonni, kik a vétkes akaratelhatározást megérleltették, a háborúért a kormányokat, amelyek elhatározták avagy tűrték az erőszak eszközeihez való nyúlást. Ha nem ezeket, hanem az államot collectivitásában vonjuk bűnvádi felelősségre, úgy vele valójában a bűnös kormányok felelőtlenségét biztosítjuk. Következésképpen, Politis szerint, amint az igazságtalan háború megindításáért, úgy az azzal kapcsolatos egyéb bűncselekményekért is az államokat terhelő collectiv büntetőjogi felelősség fictiójának elejtésével csakis a valójában vétkes physikai személyeket szabad nemzetközi büntetőbíróság elé állítani. Míg ellenkező kiindulásban az államok irányában egyáltalán alkalmazható büntetésnemek természeténél fogva azok az összes államhonosokat sujtanák, kiknek pedig túlnyomó többsége a bűncselekmény elkövetésében ártatlan.[53]

Az államok közvetetlen büntetőjogi felelőssége ellen felsorakoztatott ezen érvekhez hozzájárul, hogy egy ellenük kimondottan és alakszerűen büntető nemzetközi bíráskodás gyakorlása alapjaiban megrendítené az államok souverainitásának egész constructióját. Azt a pusztán a nyers erőszaknak eszközeivel és minden éppen úgy nemzetközi jogi, mint büntetőeljárási jogi alapaxiómába ütközően elkövetett világszégyent, hogy államokat a vádlottak padjára ültettek és előzetesen elkészült megállapodás értelmében őket formálisan is bűnösökül kimondották, minekutána a háborúért való kizárólagos felelősségük beismerésére kényszerítették volt azért, mert csakis ezen tudatos történelem-falsificatio módján alkalmazhatták ellenük azt a maxima capitis deminutiót, melyet az utolsó nagy békeokmányoknak

[53] Revue de droit international. 1927. évi folyam, 880—881. lap.

minden betűje tartalmaz: ezt a modus procedendit a nemzetközi életben bár formális nemzetközi bíráskodás címén intézményileg meghonosítani még sem lehet mindaddig, ameddig legalább névleg minden állam javára a felségiségnek praerogativái elismertetnek.

Államoknak egymáshoz való viszonylatában csak úgy, mint a belső állami életben más-más kezelést és elbírálást igényel, mert sarkalatosan eltérő helyzetet teremt és eredményeket produkál a magánjogi és a büntetőjogi felelősségnek megállapítása.

Tudjuk, hogy már a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól szóló 1907. évi IV-ik haagai Egyezmény promulgálja az államoknak közvetetlen kártérítési kötelezettségét a hadviselésre vonatkozó szabályoknak megsértéséért. Újabban az Institut de droit international 1927. évi ülésezésein egy szabályzat tervezetében történt megállapodás[53] általános hatályú nemzetközi Egyezmény létesítésére avégett, hogy az államoknak közvetetlen *kártérítési* kötelezettsége elismertessék mindazokért a károkért általánosságban, melyeket nemzetközi kötelességek ellenére akár saját maguk és illetve szerveik, akár ezeknek mulasztása folytán magánegyének idegen honosságú személyeknek okoztak. A Nemzetek Szövetségénél a nemzetközi jog progressiv codificálására folyamatban levő munkálatoknak programjába is még 1925-ben fölvették az államok közvetetlen *vagyonjogi* felelősségének kérdését a területükön idegeneknek okozott károkért[54] és ezt a kérdést már 1927-ben nemzetközi megállapodásra annyira megérettnek találták,[55] hogy egy 1929-ben egybe-

[53] Revue de droit international 1927. évi folyam, 880—881. lap.
[54] *Georges Ottlik:* Annuaire stb. 1920—1927. 419. és köv. lap.
[55] U. a. 1928. 293. és köv. lap.

hívandó nemzetközi conferentia tanácskozmányai alá bocsátani készülnek. Az államok kártérítési kötelezettségének ilyképpen mind jobban készülő tágítása mellett azonban azoknak közvetlen *büntetőjogi* felelőssége szóba sem került.

Állami és népi souverainitás egyfelől, államoknak és népeknek collectiv büntetőjogi felelőssége és ellenük kriminális következmények megállapítása és végrehajtása másfelől, nemzetközi jogi nézőpontból éppen úgy incompatibilisak, mint az államok belső életében a szent és sérthetetlenségnek alkotmányjogi privilégiumával övezett uralkodóknak saját személyükben büntetőjogi felelősségre vonása. Egy a maga nemzetközi individualitásában bűntettesként megbélyzett állam ipso facto ki lett vetkőztetve az állam lényegétől elválaszthatatlan felségiségéből és kivonul a szouverainek areopagusából. Éppen azért szinte természetes és magától érthető, hogy az államok közvetetlen büntetőjogi felelősségének elméleti proclamálása a gyakorlatban csak még erősebben fogná kidomborítani az államok között tényleges erő és hatalom szerint való disparitást és az ebből következő aránytalanságokat a nemzetközi jogi igazság érvényesülésében. Senki abban nem kételkedik, hogy nagy és erős, nemzetközi prestige-üket kellő hatalmi eszközökkel megvédeni képes és arra elhatározott államok, még ha a legnagyobb önkénnyel kezdeményezett támadó háborúból is győzőként kerültek ki, minden szerződéses megállapodás ellenére ugyanannyi határozottsággal, mint amennyi sikerrel ki fognak térni *büntetőjellegű* és -hatályú megbélyegeztetésük és megaláztatásuk elől. Amely egyedül az erőtlen és magukra hagyatott államoknak, nekik azonban holtbizonyossággal leend osztályrészük.

Az államok colleetiv büntetőjogi felelősségrevonásának mesterkéltségét ad oculos demonstrálják azok a *büntetési nemek* is, melyeknek államok irányában alkalmazását javaslatba hozták.

Így *Saldana* „Avant projet de code pénal international"-jában[56] az „État delinquant" ellen a gazdasági, socialis és katonai természetű „büntető"-rendelkezéseknek egész tömegét találja alkalmazhatónak. Amilyenek: általános gazdasági és pénzügyi bojkott a marasztalt állam területén tartózkodók ellen, honosainak kizárása a külföldön való minden jogérvényesítés alkalmából, a marasztalt állam honosai hajóinak és rakományainak lefoglalása, élelmiczikkek odaszállításának tilalma, költségmegtérítés és teljes kártérítés kötelezettsége, a nemzetközi szerződések előnyeiből való kizárás, a diplomatiai és consuli képviseleteknek megszakítása stb., stb.; mindezeknek betetőzéseképen pedig a collectiv háborúval való elárasztás. Tehát a nemzetközi béke fenntartásának utolsó biztosítéka az egyetemleges háború.

Hasonló qualitású „büntetési" sanctiókat ajánl még az értékpapírok tőzsdei jegyzésének megtagadásával is megtoldva államok irányában *V. Pella* könyvében és brüsszeli congressusi előadmányában egyaránt.[57] *Albert Lévitt* St. Laurence-i professor a legújabban publicisticai discussio alá bocsátott nemzetközi büntetőcodex-javaslatában mind össze 18 csoportban részletezi az államok ellen indicált „peines" sorozatát,[58] melyeknek körében alighanem mint a marasztalt államot legérzékenyebben sujtót ajánlja a honosok külföldön található vagyonának elkobzását és külföldön minden polgári jogaiktól való megfosztását.

[56] Brüsszeli congressacták. 637—653. lap.
[57] U. o. 451. lap és La criminalité collective stb. 217—221. lap.
[58] Revue internationale de droit pénal. 1929. évi folyam, 33—46. lap.

Ez a csupán csak példaszerű felsorolás mutatja, hogy ezek a kényszerrendszabályok nem is sorosan büntetési jellegűek és túlnyomólag nem az államot, hanem annak polgárait, sőt honosságra való tekintet nélkül egész lakosságát sujtanák, ami minden büntetés jellegének és rendeltetésének alapkövetelésébe ütköznék. Azért az International Law Association 1926. évi bécsi határozmányai józan módon állam ellen applicálható büntetésképpen a teljes kártérítési kötelezettségen kívül már csak a pénzbüntetést hozták javaslatba,[59] míg az ugyanazon évből való brüsszeli kívánságok,[60] éppen úgy, mint a francia Association 1928. évi statuma[61] az államok ellen alkalmazható büntetések megszervezésének nehéz gondjától olyképpen szabadultak, hogy azt a nemzetközi büntetőbíróságnak létesítése tárgyában megkötendő nemzetközi egyezményre bízták.

Egymagában az a körülmény, hogy valóságos kieszelő bizottságnak mozgósítását tartják szükségesnek annak a talánynak megoldására, miképpen lehessen Államokat criminális büntetéssel olyképpen megfenyíteni, hogy a fenyíték valójában a bűnös államot és nem bűntelen lakosságát érje — mert hiszen még a pénzbüntetést sem fizeti meg az állam úgyszólván magánpénztárából — egymagában ez a körülmény bizonyítja annak az egész gondolatmenetnek önkényességét és monstruozitását, mellyel az államot a maga collectivitásában kivánják kimondottan büntetőjogi felelősségre vonni elsőrendben azért, mert igaztalan háborút indított.

[59] Ld. 9. sz. jegyzetben, idézett Report-ban a statum 22. articulusát.

[60] Brüsszeli congressacták. 634. lap.

[61] Révue international de droit pénal. 1928. évi folyam, 292. és köv. lap.

A gondolatmenetnek mesterkélt és erőltetett kiindulásánál fogva önkényessége és igazságos jogi alapokon gyakorlatilag megvalósíthatatlansága pedig nem csökken akkor sem, ha az államoknak közvetetlen büntetőjogi felelősségét egy evégett megszervezendő nemzetközi büntetőbíróság által megállapítandólag a támadó háború indításán kívül *egyéb nemzetközi bűncselekmények* esetére is kiterjeszteni kívánják. A keret azonban, melybe a támadó háborún túl, az állam által elkövethető criminalitás terjedelmét belefoglalnák, minden megállapodottság nélkül való.

Már a korábbiakban reá utaltam volt arra, hogy a nagy angol jogász, lord Phillimore a nemzetközi büntető bíráskodásnak való hivatottságát kizárólag a már codificált és esetleg még codificálandó háborús szabályok megsértésével elkövetett bűncselekmények elbírálására szorítaná.[62] Már honfitársa *Dr. Bellot* ezentúl ellenőrizhetetlen általánosságban „az emberiesség és a conscience publique" követelményeibe ütköző vétkes magatartást is az államoknak betudandó és nemzetközi bíráskodás alá bocsátandó bűncselekményként minősítené.[63]

Az államok collectiv büntetőjogi felelősségének fékezhetetlen fanaticusa *V. Pella*[64] úgyszólván elvileg tagadásba veszi, mintha az államok ezen felelősségének egyáltalán lennének határai és korlátai. Béke idejében elkövethetően a támadó háború megindításán kívül 13 csoportban foglalja össze az államok criminalitásának eshetőségeit. Azoknak körében egyebek között a támadással való puszta fenyegetést, nemzetközi conflictus

[62] *Bustamente Y. Sirvén — Paul Goulé:* La Cour permanente de justice internationale, 1925. 185. lap.

[63] Revue internationale de droit pénal. 1925. évi folyam, 314. és köv. lap.

[64] Ld. 34. sz. jegyzetet.

esetében mozgósításnak és hadgyakorlatoknak elrendelését éppen úgy találjuk, mind az idegen állam ügyeibe való önkényes beavatkozást és az „illetékes nemzetközi auctoritás" határozataihoz való alkalmazkodásnak megtagadását stb. Az utolsó helyen említett „nemzetközi bűncselekmény" tényálladékának az a fölöslegessége dacára óvatos meghatározása, melynél fogva csupán csak az „illetékes" nemzetközi auctoritás határozatának felrúgása eshetik büntetőjogi beszámítás alá, mintha ugyan a román professor részéről annak feszélyező megemlékezésében történt volna, hogy hol volt, hol nem volt, de állítottan ma is van állam, amelyik egy általa szent és sérthetetlennek hirdetett nemzetközi „Egyezmény" alapján szabályszerűen megalakult nemzetközi bíróság — tehát „nemzetközi auctoritás" — határozatához való alkalmazkodást a hiányzó competentia ürügyén konokul megtagadja.

Szükségtelen külön constatálni, hogy hasonló bőkezűséggel látná el a nemzetközi büntetőbíróságot kielégítő munkakörrel Pella az államok által *háború idején* elkövethető számlálhatatlan bűncselekmények megszervezésével is, melyeknek köréből, mint kétségtelenül „originális" eszmét csupán csak a pénz elértéktelenítésének főbenjáró bűntettét említem.

Az államok collectiv büntetőjogi felelősségének számlájára írandó nemzetközi criminalitás eshetőségeinek kigondolásában Pellával versenyt fut *Albert Lévitt*,[65] aki beéri ugyan az ily „crimes internationaux" mindössze 12 pontba fűzésével, de attól tartva, hogy valamely eshetőségről megfeledkezhetett, ugyanezen „crimes internationaux" körébe kisegítőképen befogadná „bármely szerződéses kötelezettségnek megsértését". Nem sokkal ezen

[65] Ld. 58. sz. jegyzetet.

követeléseknek mögötte marad *Donnedieu de Vabres* sem.[66] Minden részletezésnek mellőzésével az államokat bármely támadó actusért és általánosságban a nemzetközi szerződéses kötelezettségeknek bár erőszak nélkül való megsértéseért tenné közvetetlenül büntetőjogilag felelőssé *Saldana* is.[67]

Ha ezekhez hozzávetjük az *International Law Association* 1926. évi bécsi határozmányait,[68] melyek azonkívül, hogy nemzetközi büntető bíráskodáshoz utalnák a nemzetközi kötelezettségeknek összes „büntetőjellegű" megsértéseit, ugyanannak a bíráskodásnak illetékességét megalapozni kívánják minden büntetőjellegű — of a penal character — ügyekben, melyeket a Nemzetek Szövetségének Tanácsa vagy Közgyűlése oda utal, nemkülönben az 1926. évi brüsszeli kívánságokat,[69] melyek szerint az államok közvetetlen büntetőjogi felelőssége az igazságtalan háború indításán kívül „a nemzetközi törvény" minden megsértésére kiterjedne: akkor áttekintést nyerünk azon a határtalan területen, amelyen államoknak közvetetlen és kifejezetten büntetőjogi felelősségét promulgálni és első rendben ennek céljaira egy nemzetközi büntetőbíróságot életbehívni készülnek.

IV.

Távol áll tőlem tagadásba venni annak a törekvésnek jogosultságát, hogy a nemzetközi kötelezettségeknek valóban kötelező ereje és kikényszeríthetősége békés nemzetközi eszközökkel és intézményesen biztosíttassék. Aminek valóban ideális módja minden nemzetközi jognak bírói oltalom alá helyeztetése, minden

[66] Les principes modernes stb. 418—419. lap.
[67] Ld. 56. sz. jegyzetet.
[68] Ld. 59. sz. jegyzetet.
[69] Brüsszeli congressacták. 634—635. lap.

nemzetközi jogsérelemnek végső sorban a bírói igazságszolgáltatás útján való visszautasítása és lehetőleg reparátiója. Bizonyos, hogy csakis ennek módján válhat valóra a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányának az az alapmotivuma: a népeknek érintkezésében „az igazság uralmának és mindennemű szerződéses kötelezettség lelkiismeretes tiszteletben tartásának biztosítása", csakis ilyképpen öltheti a nemzetközi jog valóságos positiv jognak jellegét és hatályát.

Azt a módot azonban, melyet ebből a célból az államok közvetetlen büntetőjogi felelősségének nemzetközi büntetőbíróság által leendő megállapításában hoztak javaslatba, sem a kitűzött célra alkalmasnak, sem ezidőszerint gyakorlatilag megvalósíthatónak nem találom.

Nemcsak azért, mert államoknak collectiv büntetőjogi felelősségét sem büntetőjogilag, sem általános alkotmányjogi és nemzetközi jogi nézőpontból construálni nem lehet. De különösképpen azért nem, mert akár csupán csak a támadó háború okozására szorítanák ezt a büntetőjogi felelősséget, akár minden nemzetközi kötelezettségnek megértésére terjesszék olyannyira, hogy a belső állami jogrenddel szemben a nemzetközi életben minden jogsértés egyidejűleg bűncselekmény lenne: ennek elengedhetetlen előfeltétele egy a kölcsönös népi jog- és igazságtiszteleten, az államközi jogok és kötelezettségek reciprocitásán felépült nemzetközi status quo és államközi helyzet. Olyan, mely a históriai culturnemzetek egyenjogúságának kiindulásában egy való hamisítatlan nemzetközi consensus alapján létesült és amely nemzetközi status quo-nak és hatalmi elhelyezkedésnek ez a belső ethikai értéke és ereje valóban eleve igazságtalannak, sőt büntetésreméltónak minősítene minden

támadó háborút, megengedhetetlennek és a népi moralba ütközőnek minden szabadon vállalt nemzetközi kötelezettségnek megsértését.

Ha azonban valamikor volt nemzetközi status quo és elhelyezkedés, mely ennek az előfeltételnek legteljesebb hiányában van, úgy az az ú. n. békekötésekkel megteremtett mai nemzetközi helyzet, mesterséges népi elhelyezkedés és egyoldalú állami lekötöttség. Amelyek minden népi moral és igazság megtagadásával kizárólag a nyers erő címén legitimáltatván, semmiképpen sem igényelhetik a szent és sérthetetlenségnek azt az attributumát, melyet büntetőjogi védelem alá helyeztetésük jelentene.

Erős a meggyőződésem, hogy amint a nemzetközi viszályok békés elintézése végett általánosságban a nemzetközi bíráskodásnak kötelezővé tételére irányuló mind erőteljesebb követelés az európai viszonylatokban nem mindig őszinte forrásokból táplálkozik, azonképpen valóság szerint egyoldalú önző érdek, hogy ne mondjam ösztön ihleti és hevíti a nemzetközi büntető bíráskodásért és annak kerületeiben főleg az államok büntetőjogi felelősségének megállapítása irányában tapasztalható lelkesedést is. Ez is csak egyik módja lenne, hogy mindenképpen állandósíttassék és biztosíttassék a nagy világháborúból győztesekként kikerült államok részére kierőszakolt tényleges hatalmi felsőbbség a legyőzöttekre egyoldalúan reá oktrojált tűrhetetlen nemzetközi kötelezettségekkel együtt.

Minek utánna háborúnak révén jutottak zsákmányukhoz, a beati possidentes most már proscribálnak minden jövendő háborút, mely birtokállományukat veszélyeztetheti és dogmaként hirdetik a kötelező nemzetközi bíráskodást. De amikor arra kerül a sor,

hogy az általuk életbehívott haagai Cour permanente statumának 36. articulusa alapján ennek a Cournak illetékessége általánosan kötelezően elismertessék, akkor leereszkedő vállveregetéssel jutalmazzák, hogy mások, kiváltképpen a legyőzöttek ennek a bírósági illetékességnek alávetették magukat, de ugyanazt sem a szövetséges és társult főhatalmak, sem bolygóik mindezideig fenntartás nélkül meg nem cselekedték. Mert a bírói igazságszolgáltatásnak kötelező igénybevételét nem a saját maguk tetszésszerinti hatalmi elhatározásainak korlátozására, hanem másoknak fékentartására tartják üdvösnek. Az oly hangosan beharangozott Kellog-pactumban átok alá helyeztek minden háborút, de a szövetséges és társult főhatalmak saját maguk számára tartották fenn annak esetről-esetre való egyedül illetékes megítélését, hogy érdekeik védelmében mikor jogosítvák a háborúnak „mint a nemzeti politika instrumentumának" igénybevételére. Nyilván, mert az ő, de csakis az ő nemzeti politikájuknak exigentiái előbbre valók minden nemzetközi tekintetnek és megállapodásnak respectálásánál. És úgyszólván ugyanabban a minutumban, amikor az ú. n. kis entente-hoz tartozó államok egyik kézzel ratificálják a Kellog-pactumot, a másikkal háború esetére szóló titkos nemzetközi megállapodásra jutnak a Magyarország ellen háborús neutralitása esetére alkalmazható katonai rendszabályok vonatkozásában.

Szakasztottan ugyanaz a szél lengeti a nemzetközi büntető bíráskodásnak készülő új lobogóját is. Hogyha netalántán valamely a minorum gentiumból való legyőzött állam a reáerőszakolt béklyókat erővel összetörni és lerázni készülne, ha megtagadná a reája dictátumszerűen oktrojált, állami méltóságával és önrendelkezési jogával, népi szabadságával összeegyeztet-

hetlen egyoldalú kötelezettségeknek teljesítését: akkor a kivívott győzelem fensőbbségének örök időkre haszonélvezői arra képesíttessenek, hogy a renitenskedők államiságának utolsó foszlányait is a büntető igazságszolgáltatás megnyilatkozásának jogcímén és annak tekintélyével széjjeltépjék. Amelyik büntető igazságszolgáltatásról ők tudják legjobban, hogy a gyakorlatban éppen oly erőtelen és hatály nélkül való volna a nemzetközi becsületszóval beígért „általános fegyverkezési korlátozás" ellenére mindjobban felfokozott fegyveres erőben álló államok irányában, amilyen kiméletlenséggel vétetnék alkalmazásba a fegyverbenállás állandó tilalma folytán az ellentállásra képtelenné tett népek ellenében.

Ha majdan az európai népeknek és államoknak elhelyezkedéséből és egymáshoz való viszonylatából ki fogna vonulni az az uralkodó szellem, mely a békedictátumok által inauguráltan az ezidőszerint való nemzetközi helyzetnek szignaturáját adja meg, a históriai jogok, a népi igazság és a kultúrfölény tagadásának szelleme; ha az állítottan új nemzetközi „jog" uralmának elmúlásával régi jogaiba vissza fog helyeztetni a legitim nemzetközi jognak az államok principialis egyenlőjogúságában és paritásában, egyaránt való önrendelkezési szabadságában sarkalló alaptétele; ha az államhatalmi birtokviszonyoknak, a népek hovátartozandóságának és a nemzetközi kötelezettségeknek megállapítása körül az önkény és erőszak vezető motivumainak helyét a jognak és az igazságosságnak jogcímei fogják elfoglalni: akkor ám helyezzék anathema alá a háborút, minősítsék akár fejvesztéssel járó bűntettként a békének önkényes megbontását és az önként vállalt nemzetközi kötelezettségeknek a békét veszélyeztető megsértéseit.

Mindaddig azonban az államok közvetetlen büntetőjogi felelősségének decretálása és evégett egy nemzetközi büntető bíráskodásnak a nemzetközi életbe bevezetése egyértelmű lenne az ezidőszerint való és hovátovább közmeggyőződés szerint tarthatatlan állam- és népközi helyzetnek, a kultúrnépesség jelentékeny részére reákényszerített rabsági állapotnak egy formális igazságszolgáltatás tekintélyével foganatosítandó legitimálásával. Azért a gondolatot elutasítom.

EGYETEMI KÖNYVTÁR BUDAPEST